

Африканська чума свиней (АЧС, *Pestis Africana suum*) — це заразне захворювання, деякі ознаки якого можуть розвиватися доволі швидко, але не завжди є специфічними для встановлення остаточного діагнозу (*детальніше дивись нижче*). Збудник АЧС це ДНК-вмісний вірус сферичної форми, що належить до родини Asfaviridae. Він дуже складний і проявляє значну генетичну мінливість. Вірус АЧС заражає клітини імунної системи та ініціює вироблення величезної кількості специфічних антитіл, які, на жаль, не здатні до повної нейтралізації збудника. Це і є однією з основних причин чому виготовлення ефективної вакцини проти нього наразі неможливе. АЧС достатньо легко передається від хворої до здорової тварини (*дивись нижче як саме*), чому сприяє надзвичайна стійкість вірусу в навколишньому середовищі.

В умовах України лише домашні та дикі свині виду *Sus scrofa* можуть хворіти на АЧС. Усі інші тварини не сприйнятливі до збудника цієї хвороби. Вірус АЧС не передається людині і є безпечним для її здоров'я. Характерною особливістю захворювання від початку епізоотії була і залишається висока летальність. І, тому, власникам свиного господарств та фахівцям ветеринарної медицини слід чітко зрозуміти, що АЧС – це невиліковна хвороба, що призводить до загибелі свиней усіх порід і статеві-вікових груп. Антибіотики, або попередня вакцинація проти інших хвороб (*наприклад, КЧС*), жодним чином не впливають на її фатальний перебіг.

Вірус АЧС надзвичайно стійкий до широкого діапазону температур і кислотно-лугової реакції середовища (*необмежена при рН 4–10, обмежена при рН 3.1–13.4*). У трупах свиней вірус зберігається до десяти тижнів, у м'ясі від хворих тварин - до 155 днів, в копченій ковбасі та шинці - до 5 місяців, більше 3 місяців - у гною, до 4-8 місяців в ґрунті. Залишається життєздатним за несприятливих умов зовнішнього середовища таких як висихання та гниття. Охолодження (*особливо заморожування*) – консервує, а прогрівання, впродовж години до температури понад 50° С – знезаражує збудник (*мал. 1, праворуч*). В глибоко заморожених тушах свиней тривалість виживання сягає 15 років (!). Саме ці особливості вірусу й обумовлюють надзвичайну складність контролю його поширення. Субпродукти від інфікованих свиней перетворюються фактично на біологічну бомбу сповільненої дії, яка «вибухає» кожного разу, коли така заражена продукція контактує з іншими свинями. Інвентар, техніка, транспортні засоби, одяг, взуття, тощо, що перебували в контакті з хворими тваринами, продуктами їх життєдіяльності (*гній, сеча, сперма*) чи забою (*трупи, кров, м'ясо, сало, шкіри, кістки, внутрішні органи, тощо*) також здатні сприяти швидкому розповсюдженню хвороби.

Африканська чума свиней

Епізоотологія та
способи передачі

За відсутності адекватних заходів контролю, уражені АЧС свиноферми можуть швидко перетворюватись на ключову ланку епізоотичного циклу вірусу АЧС, забезпечуючи його поширення з контамінованою продукцією на нові території. Найбільш небезпечним джерелом вірусу є кров хворих тварин, яка за звичайних (*і особливо за низьких*) температур, навіть у мізерних кількостях здатна зберігати величезну кількість вірусу АЧС впродовж дуже тривалого періоду часу. Тому примусовий забій та поширення термічно необробленого м'яса від уражених АЧС свиней є чи не найважливішим механізмом, який забезпечує безперервність епізоотичного циклу захворювання і його поширення на нові території. Другим за значимістю механізмом є забруднення секретами та екскретами хворих свиней навколишнього середовища, інвентарю та інших предметів (*одягу, взуття робітників чи господаря*) з якими згодом здатні вступити в контакт здорові тварини. Можливий також ятрогенний механізм зараження АЧС при проведенні вакцинації чи лікування тварин без заміни чи стерилізації голок (*халатність персоналу*). Роль аерозольного шляху передачі збудника незначна і можлива лише на короткі відстані. Механічне перенесення інфікованої крові в дозах достатніх для зараження впродовж 24-48 годин підтверджено лише для осінніх жигалок (*pid Stomoxys*), які влітку можуть сприяти локальному поширенню захворювання від господарства до господарства. АЧС входить до переліку особливо небезпечних (карантинних) хвороб тварин та списку інфекційних та інвазійних хвороб тварин затвердженого МЄБ. Наразі, АЧС – чи не найнебезпечніша з усіх хвороб свиней, оскільки її занесення супроводжується:

- високою смертністю серед ураженого поголів'я і значними економічними збитками, зумовленими відсутністю вакцини й необхідністю знищувати усе, навіть потенційно, інфіковане стадо (*або поголів'я в населених пунктах в зоні захисту*);
- запровадженням спеціального режиму для свиногосподарств та обмежень у сфері торгівлі свинарською продукцією, що впливає на ціни та доступність свинини для споживачів;
- комплексом витрат на проведення моніторингових та діагностичних досліджень, організацію профілактичних та ліквідаційних заходів, втратами внаслідок міжнародних торговельних обмежень, що запроваджуються для недопущення її розповсюдження.

В Україні заходи з профілактики та боротьби з АЧС регламентуються спеціальною інструкцією та відповідними планами дій на районному та обласному рівнях.

Як виглядає АЧС і що необхідно робити при підозрі?

Інкубаційний період короткий (2–12 днів) і супроводжується лихоманкою (40–42 °С) впродовж 48-ми годин перед проявом клінічних ознак (*на відміну від класичної чуми свиней*) та відсутністю інших симптомів в цей період. Більшість хворих тварин, у цей час, виглядають абсолютно здоровими й не відмовляються від корму (*і лише незначний відсоток - проявляє неспокій або ж, навпаки, постійно лежить*). Клінічні ознаки проявляються, коли спадає температура: тварини проявляють ознаки слабкості (*хитка хода, відмова від корму, ознаки спраги*), збиваються в гурти, з'являються ознаки серцевої недостатності: синюшність (*ціаноз*) шкіри та значні крововиливи (*геморагії на шкірі та у внутрішніх органах*). Поросні свиноматки, як правило абортують, незалежно від терміну вагітності на 5–8 добу після зараження чи на 1-3 – лихоманки. На плодових оболонках і шкірі плодів, часто реєструють крововиливи. Загибель хворих тварин настає внаслідок серцевої недостатності (*набряк легенів - внаслідок геморагічного діатезу*) переважно на 7–10 добу з моменту прояву перших клінічних ознак хвороби. Смертність при АЧС складає – майже 100 %.

В умовах прогресуючого погіршення ситуації з АЧС в Україні будь які аномалії в поведінці свиней чи ознаки захворювання (*не кажучи про випадки загибелі*), слід розглядати як ймовірний спалах АЧС і терміново повідомити про це ветеринарного спеціаліста. Ознаки хвороби, число вражених або загиблих тварин можуть бути надзвичайно розмаїтими в залежності від шляхів, дози зараження та інших обставин і не завжди відповідають типовому опису перебігу цього захворювання. Послідовність дій власників та подальших дій та заходів з боку держави регламентується відповідною інструкцією і розробленими для таких випадків планами дій. Про необхідні заходи, у разі обґрунтованості підозри, власника обов'язково повідомлять викликані спеціалісти. Підтвердження, або виключення діагнозу на АЧС завжди потребує проведення лабораторних досліджень. Проби на АЧС має відібрати лише кваліфікований фахівець, з урахуванням усіх обставин інциденту. Лікування тварин або будь-які намагання самотужки вийти з цієї ситуації лише додатково її ускладнять та сприятимуть подальшому поширенню інфекції і можуть бути кваліфіковані як злочин з відповідними до його тяжкості процесуальними наслідками.

Слабкість і параліч
задніх кінцівок,
хитка хода

Іноді понос із
кров'ю, частіше
закрепи

Розкручений
хвіст

Підвищена
температура

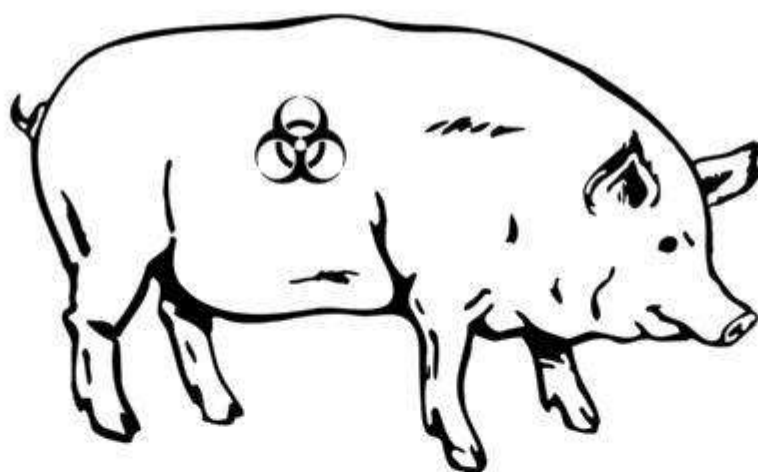
Хворі тварини
переважно лежать,
в'яло встають на
ноги та швидко
втомлюються

Криваві, серозні чи серозно-гнійні виділення
з носу та очей. Слизові оболонки очей
червоні і запалені

Швидке утруднене
дихання, кашель

Сильна спрага

Блювання

Крововиливи на шкірі в ділянці внутрішньої
поверхні стегон, на животі, шиї

В який спосіб АЧС може потрапити до Вашого господарства?

За ретроспективними даними занесення АЧС у спеціалізовані свиногосподарства відбувається головним чином із уражених приватних господарств населення. Частка реєстрацій вірусу АЧС в останніх сягає 65 % від загальної кількості спалахів серед домашніх свиней. Під час сезонних епізоотій АЧС, при суттєвому поширенні захворювання в регіоні, саме уражені захворюванням господарства населення і є головним фактором ризику для комерційного сектору свинарства.

Загалом, епізоотіям АЧС притаманна літньо-осіння сезонність. Число спалахів у господарствах населення різко зростає у літні місяці з червня по серпень і підвищений ризик занесення захворювання на ферми зберігається до листопада і дещо зменшується після сезонного забою свиней. При несвоєчасному виявленні (*або свідомому приховуванні спалахів*) АЧС на фермах, в залежності від їх розміру, типу і географії господарських зв'язків ризик поширення заражених свиней, або продукції з них, може зростати в геометричній прогресії.

Історичні дані свідчать про те, що в абсолютній більшості випадків (97 %) первинні заноси АЧС на ферми відбувалися через заражену продукцію свинарства, яку згодовували свиням. Вторинні спалахи були найчастіше пов'язані з використанням зараженого транспорту, прямими контактами свиней з різних господарств чи візитами працівників із заражених ферм. Варто зазначити, що шляхи занесення вірусу АЧС на ферми дуже часто залишаються нез'ясованими, особливо коли йдеться про локальне поширення (*вторинні спалахи*) хвороби. Тому заходи застороги мають бути якомога всеоб'ємнішими і враховувати як попередній досвід і рекомендації фахівців, так і поточну епізоотичну ситуацію в країні та конкретні фактори ризику у Вашому регіоні і безпосередньо довкола Вашої ферми.

Суттєво зменшити ризики спалахів АЧС та інших хвороб свиней в господарстві дозволить дотримання положень «Ветеринарно-санітарних вимог до утримання свиней» спеціально розроблених Державною ветеринарною та фітосанітарною службою України з метою запобігання поширення інфекційних захворювань та поліпшення епізоотичного стану галузі свинарства в Україні. Саме на них базується перелік рекомендацій наведений нижче. Але, будь-які, формальні правила та обмеження не можуть гарантувати успіху без урахування людського фактору, який дуже часто виявляється найслабкішою ланкою в організації біозахисту господарства. Тому необхідно вижити заходів, щоб дотримання персоналом правил біобезпеки було осмисленим і вмотивованим. Роз'яснення їх суті і мети та проведення регулярних навчань, тренінгів та тестування мають стати найпріоритетнішою частиною заходів в захисті господарства.